

- Jones, Jonathan (2002) "Ararat." *The Guardian*'da 30 Mart 2002 tarihinde yayımlanmış yazı, <http://www.guardian.co.uk/arts/portrait/story/0,11109,740398,00.html>. 8 Nisan 2004.
- Kıran, Zeynel ve Kıran, Ayşe Eziler (2000). *Yazımsal Okuma Sırtları: Dilbilim, Göstergibilim ve Yazınbilim Yöntemleriyle Çözümlemeler*. Ankara: Seçkin.
- Moorti, Sujata (2003). "Desperately Seeking an Identity: Diasporic Cinema and the Articulation of Transnational Kinship." *International Journal of Cultural Studies* 6 (3):355-376.
- Neyzi, Leyla (2002). "Metin-Kemal Kahraman'ın Müziği: Yaşlı Kuşağın Belleği Yoluyla Dersimli Kimliğinin Yeniden Keşfi." *Toplum ve Bilim* 92: 163-175.
- Oliver, Kelly (1995). "The Politics of Interpretation: The Case of Bergman's Persona." *Philosophy and Film*. C. A. Freeland ve T. E. Wartenberg (der.) içinde. NewYork: Routledge. 232-249.
- Özyürek, Esra (2001). "Giriş." *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası*. Esra Özyürek (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 7-15.
- Randall, William L. (1999). *Bizi Biz Yapan Hikâyeler: Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme*. Çev. , Şen Süer Kaya. İstanbul: Ayrıntı.
- Sarup, Madan (1997). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. Çev. , A. Baki Güçlü. Ankara: Ark.
- Sontag, Susan (2004). *Başkalarının Acısına Bakmak*. Çev. , Osman Akınhay. İstanbul: Agora.
- Tuğal, Cihan (2001). "1915 Hatıraları ve Ermeni Kimliğinin İnşası." *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası*. Esra Özyürek (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 127-157.
- Tura, Saffet Murat (1996). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*. İstanbul: Ayrıntı.
- Turim, Maureen (1989). *Flashbacks in Film: Memory & History*. New York, London: Routledge.

Yetiştirme Kuramının Eleştiriler Bağlamında Değerlendirilmesi: Televizyonun Rezonans Etkisine Dair Bir Araştırma

Özet

Bilindiği gibi, George Gerbner ve arkadaşlarının Kültürel Göstergeler Projesi bağlamında yaptıkları araştırmalara birçok eleştiri getirilmiştir. Bu çalışmada, söz konusu eleştirilerden Doob ve McDonald'ın, Gerbner ve arkadaşlarının araştırmalarına yaptıkları ve sahte ilişki olarak kavramlaştırılan eleştiri dikkate alınmıştır. Bu nedenle, insanların tehlikeli dünya algılamaları ve kişisel güvensizlik duyumsamalarının şiddet yoğun yerlerde yaşamaya mı yoksa televizyonun onlar üzerindeki rolüne mi bağlı olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, televizyon dünyasını tanımlamaya yönelik ana haberler üzerinde bir çözümleme yapılmış ve Ankara'nın Çin Çin Bağları semtinde yer alan Yıldırım Beyazıt Lisesi ile Tefik Fikret Lisesi öğrencileri üzerinde bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucu, George Gerbner ve arkadaşlarının önermelerini doğrulamıştır. Başka bir açımla söylendiğinde, televizyonun şiddet görüntüleri şiddet yoğun yerlerde yaşayanlar üzerinde çifte etkide bulunmaktadır. Bu yörelerde yaşayanlar üzerinde tavan etkiye sahip olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yetiştirme Kuramı, Yetiştirme Çözümlemesi, televizyon, Rezonans

Ömer ÖZER
Anadolu
Üniversitesi
İletişim Bilimleri
Fakültesi
Basın-Yayın
Bölümü

Abstract

An Evaluation of Cultivation Theory in the Context of Its Critique:

A Research on the Resonance Effect of Television

It is well-known that Gerbner and his colleagues' studies on the context of Cultural Indicators Project have been intensely criticized. In this study, we focus on one of those criticisms, the criticism of Doob and McDonald which is conceptualized as spurious relation. Thus, we try to determine that people's perception of dangerous world and their personal distrust depend on whether they live in violence-intense neighbourhood or the role of television. For this purpose, we analyse television news defining the Tv world and survey the students of Yıldırım Beyazıt and Tefik Fikret High Schools in Ankara. The results of the study support the propositions of Gerbner and his colleagues. In other words, violence scenes on television have a double effect on people living in violence-intense neighbourhoods and have a ceiling effect on them.

Yetiştirme Kuramının Eleştiriler Bağlamında Değerlendirilmesi: Televizyonun Rezonans Etkisine Dair Bir Araştırma

¹ Burada akla "İnsanlar tehlikeli dünya algılamasına ve kişisel güvensizlik duyumsamasına sahip mi?" şeklinde bir soru gelebilir. Yazıda böyle bir durumun "varmış" kabulünden hareket edilmesinin nedeni, bazı yetiştirme araştırmalarında var olduğunun ortaya konulması ve bunun sonucunda gelen eleştirinin de böyle bir durumun yakın çevreye bağlanabileceğini önermesidir. Araştırmada yapılan testler, öncelikle söz konusu etkinin var olup olmadığını anlamak için yeterli sonucu vermiştir.

² Yıldırım Beyazıt Lisesi'nin seçilme nedeni, şiddet yoğun bir semt olan Çin Çin semtinde yer almasıdır. Bunun karşısında Tefvik Fikret Lisesi'nin alınmasının nedeni ise, öğrencilerinin üst gelir seviyesine sahip ailelerin çocukları olduğu kabulünden hareketle şiddet yoğun olmayan ya da şiddet olmayan yerlerde oturduklarının düşünülmesidir.

Giriş

Bu yazıda, insanların tehlikeli dünya algılamaları ve kişisel güvensizlik duyumsamalarının şiddet yoğun yerlerde yaşamaya mı yoksa televizyonun rolüne mi bağlı olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.¹ Bu amaçla, Ankara'nın Çin Çin Bağları semtinde yer alan Yıldırım Beyazıt Lisesi ile Tefvik Fikret Lisesi öğrencileri üzerinde bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir.² Araştırmada, George Gerbner'in Kültürel Göstergeler Projesi'nden yararlanılmış ve Doob ve McDonald'ın, Gerbner araştırmalarına yaptıkları eleştiri dikkate alınmıştır.³ Yazıda⁴ önce, Kültürel Göstergeler Projesi'nin bileşenleri anlatılmıştır. Sonra Doob ve McDonald'ın eleştirileri, Gerbner'in yanıtları eşliğinde verilmiştir. Bunları araştırmanın yöntemi, bulgular ve yorumları izlemektedir. Son olarak bir değerlendirme yapılmıştır.

A. Kültürel Göstergeler Projesi

George Gerbner tarafından geliştirilen "Kültürel Göstergeler Projesi," 1969'dan beri süregelen sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve televizyon içeriğindeki yönelimleri sorgulayan bir araştırma projesidir (Gerbner vd., 1982; Morgan ve Shanahan, 1991: 89; Signorielli, 1991: 124). Öyle ki, George Gerbner ve bir grup akademisyenden oluşan arkadaşları "Kültürel Göstergeler Grubu" olarak adlandırılmaktadır. Grubun önemli bir bulgusuna göre, dramatik televizyon programlarının içeriklerinin çözümlenmesiyle elde edilen televizyo-

nun yansıttığı dünya, gerçek dünyadan farklılaşmaktadır. Projenin önde gelen isimlerinden Morgan (1986: 125) televizyonun, çok seyredenlerin inançlarını içeriğe uygun bir şekilde homojenleştirdiğini belirtmektedir.

Gerbner'in önceki çalışmaları incelendiğinde iki nokta kendini göstermektedir: (1) Gerbner'in televizyonu ele alış biçimi "etki araştırmalarından" ayrılmaktadır: Televizyonun öncelikleri belirlemedeki etkisi ve yetiştirmeyi sürekli kılması gibi nedenlerden dolayı seçicilik, önce-sonra modelleri gibi araştırma biçimleri, diğer medyalara uygunluğu kadar televizyonu araştırmak için uygun değildir (1990: 254). (2) Gerbner'in erken dönem çalışmaları Kültürel Göstergeler Projesine temel oluşturmuştur. Örneğin bir çalışmasında iletişimi şu şekilde tanımlamaktadır: "İletişim, en geniş insancıl anlamında, insanoğlunun ne, neyin önemli ve doğru olduğu kontularını içeren mesajların üretimi, elde edilmesi, algılanmasıdır" (1967: 41). Bu tanım, Kültürel Göstergeler Projesinin temeli olmaktadır. İletilenin üretilmesi kurumsal süreci, elde edilmesi mesaj sistemini ve algılanması ise yetiştirme boyutunu karşılamaktadır.⁵ Nitekim Kültürel Göstergeler Projesinin üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlar Kurumsal Süreç, Mesaj Sistem ve Yetiştirme Çözümlemeleridir. Gerbner'a göre insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırmalarının gerisinde yatan, kurumsal sürecin belirleyiciliğidir. Birinci bileşen olan Kurumsal Süreç Çözümlemesi, kitle iletişimlerinin diğer kurumlarla nasıl ilişkili olduğu, nasıl karar oluşturulduğu, mesaj sistemlerinin nasıl oluşturulduğu ve bir toplumda işlevlerini nasıl yerine getirdi-

³ Bu noktada yazının kuramsal temeliyle uyum içinde Gerbner'in bir saptamasına yer vermek yararlı olacaktır (Gerbner ve Gross, 1976; Gerbner vd., 1980a ve 1986): Onlar, televizyonu çok izlemenin -şiddet yoğun içeriğe bağlı olarak- genel bir tehlike ve güvensizlik duyumsamasına ve çok izleyenlerin tehlikeli ve berbat bir dünya algılamasına neden olduğunu önermektedirler. Morgan (1983), televizyonun insanların zihninde, kendilerinin bağımlı statülerini içselleştiren bir korku hiyerarsisi yarattığını belirtmektedir.

⁴ Bu makalede "yazı" kelimesi bu makaleyi; "araştırma" kelimesi yapılan ampirik araştırmayı, "çalışma" kelimesi ise Gerbner'in ve eleştirmenlerin yaptıklarını ve Türkiye'de yapılanları işaret etmektedir.

⁵ Gerbner'in 1956'da geliştirip yayınladığı iletişim modelinin Kültürel Göstergeler Projesine temel oluşturanlardan biri

olduğunu önermek mümkün. Ancak bu yazıda modelin tanıtımını yapmak "en azından" boyut açısından güç görünmektedir. Model için bkz. Gerbner, George (1956). "Toward a General Model of Communication." Audio Visual Communication Review IV(3): 171-199. Türkçe literatürde Gerbner'in iletişim modeli için bkz. Fiske, John (2003). İletişim Çalışmalarına Giriş. Çev., Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat. 43-51; McQuail, Denis ve Sven Windahl (1997). Kitle İletişim Modelleri. Çev., Konca Yumlu. Ankara: İmge.

6 Yetiştirme kavramı, İngilizce *cultivation* sözcüğüne karşılık kullanılmaktadır. Bu tercüme yerine ekme, ekinleme ve kültürleme sözcükleri de tercih edilmektedir.

ği konularını çözümlemektedir. Kurumsal Süreç Çözümlemesinin önemi, kitle iletişim politikalarının, yalnızca sosyal ilişkilerin genel yapısını ve endüstriyel gelişmede bir aşamayı yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda belli tür kurumsal ve endüstriyel güçleri ve bunların baskılarını yansıtmışından da kaynaklanmaktadır (1973).

Gerbner, Amerika Birleşik Devletleri'nde Kurumsal Süreç Çözümlemesini yapmaya gerek görmemiş ve bu yönde bazı kaynakları önermekle yetinmiştir. Aslında başlangıçta yetiştirme⁶ göstergesine yönelik bir araştırma da yapılmamıştır. Bunun yerine kitle iletişim süreci aracılığıyla, kamuların yaratılması ve kamularca en çok paylaşılan yönelimler ve önermeler tanımlanmıştır (Morgan, 1995: 107). Bu işlem, Mesaj Sistem Çözümlemesi olarak bilinen ikinci bileşenle gerçekleştirilmiştir. Gerbner'a göre, kitlesel olarak üretilmiş mesaj sistemlerinin çözümü, Kurumsal Süreç Çözümlemesinden sonra ikinci olarak, insan potansiyeli, sosyal ilişkileri ve değerlerinin bir sistemin ifadesi olarak kaydı (*record*) soruşturmalıdır (1990: 251). Çünkü, "davranışçı iletişim araştırmacılarının sürekli yaptığı gibi, bu sistemin ("içerik çözümü") tüm çözümlemesini dikkate almamak, araştırmaların kullanımlarının ("etki") ölçülebilir sonuçlarını ve doğru olarak düşündüğünün en zengin görünümünü dikkate almamaktadır. Nitekim o, kolayca eylem içinde ölçülebilecektir" (1990: 252). Bir mesaj (ya da mesaj sistemi), kendisinin anlamlı bir şekilde algılanması için gerekli anlamın bilincini yetiştirir.

Gerbner'a göre mesaj, somut fiziksel ve sosyal ilişkilerin, sosyal ve tarihsel olarak belirlenmiş bir ifadesidir. Mesajlar, üretildikleri sosyal ilişkiler ve bağlamları dikkate alınarak anlaşılabilir bakış açısı, önermeler ve varsayımları içermektedir. Ayrıca, mesajlar anılan ilişkiler ve bağlamları yeniden oluşturmaktadır. Böylece mesajlar, ürettikleri pratikler ve yapıları anlamlarını vermekte ve sonuçlarına katlanmayı sağlamaktadır (Morgan, 1995: 104). Mesajların üretimi, sosyal örneklerin kültürel ve politik iktidarı içermesini yaratması nedeniyle, özel bir önem taşımaktadır. Burada işleyiş, doğru yaratılan mesajların, ortak bilinci yetiştireceği şeklindedir. Kitle

iletişimiyle, endüstri devriminin kültürel göstergesi olarak mesajların kitlesel üretimi anlaşılmaktadır. Mesajlara yüklenen sosyal işlevler, mesajların kitlesel üretimi ve sembolik çevresi, sosyal ilişkiler ve iktidarda derin bir dönüşümü temsil etmektedir (Morgan, 1995: 104).

Mesaj Sistem Çözümlemesi, önemini Yetiştirme Çözümlemesine temel oluşturan sorulara kaynaklık etmesinden almaktadır. Yetiştirme Çözümlemesinde kullanılan sorular, geniş izleyici gruplarına, bebeklikten itibaren uzun zaman boyunca sunulan televizyon mesaj sistemlerine yerleşmiş içerik görünümünden yansımaktadır (Gerbner, 1990: 253). Burada yapılacak yanlış bir çözümleme en basit ve net anlatımıyla, saha araştırmasından yanlış sonuçlar elde edilmesine neden olacaktır. Nitekim, Mesaj Sistem Çözümlemesi ile televizyon içeriğinin en çok yinelenen, sabit ve amacını aşan örnekleri seçilmektedir. Bu örnekler, uyumlu imgeler, görüntüler ve değerlerdir. Aynı zamanda bunlar, çoğu program türlerinde yer alır ve televizyonu çok seyredenlerin, söz konusu görüntülerden kaçınması mümkün değildir. Zira bunlar özel program ve türden çok, bir sistem olarak televizyona yerleşmiş toplam mesajlardır (Gerbner vd., 1986: 25; Gerbner vd., 1994: 25). Mesaj Sistem Çözümlemesi açısından bazı kavramlar şu şekilde belirtilebilir (Gerbner ve Gross, 1976: 184-5):

Program, dramatik formda sunulan tek bir hayali ürünün hikayesidir. Bu, televizyon için üretilmiş bir oyun, çalışma dönemine denk gelecek şekilde televizyonda yayınlanan bir film ya da çizgi film hikayesi olabilmektedir.

Şiddet eylemi (violent act), aynı partilerle sınırlandırılmış şiddet sahnesini ifade etmektedir. Eğer bir sahne, ağır çekim ya da bir başka sahneye geçerek kesilirse ve "gerçek zaman"da devam ediyorsa hala aynı eylemdir. Ancak, eğer yeni bir şiddet öznesi sahneye girerse bir başka eylem başlamıştır. Bu bölümler, şiddet parçası (*violence episode*) olarak da adlandırılmaktadır.

Karakterler, şiddet içerikli olsun ya da olmasın bütün programlarda iki tipte çözümlenmektedir: Ana karakterler, hikayenin baş ro-

lünde bulunmaktadır. Daha az detaylı olarak çözümlenen ikincil karakterler ise diğer rollerdedir.

Program örnekleme, en çok izlenen zamanda yayınlanan dramatik programlar ile Cumartesi ve Pazar günleri 08.00-14.00 saatleri arası yayınlanan çocuk programlarıdır.

Kodlayıcı Eğitimi ve Güvenilirliği açısından, her bir programın içeriğinin çözümlenmesi için 12 ya da 18 arası kodlayıcı görev almaktadır. 3 haftalık bir eğitim ve testten geçtikten sonra, kodlayıcılar sezonluk videokasetlerdeki program örneklerini çözümlenmektedirler. Her bir programı birbirinden bağımsız 2 kodlayıcı çözümlenmektedir. Elde edilen verilerin karşılaştırılması (güvenilirlik analizi) sonucunda ulaşılan veriler yorum için kullanılmaktadır. Katılım katsayısı her bir program için ayrıca hesaplanmaktadır (Signorielli, 1993: 319).

Yetiştirme Çözümüleme, izleyicinin sosyal gerçeklik kavramlaştırmasıyla televizyon içeriğindeki en çok yinelenen ve yayılcı imge ve ideolojiler arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Morgan ve Shanahan, 1992: 1; Morgan ve Signorielli, 1990). Yetiştirme Çözümülemesinin nasıl yapıldığına değinmeden önce Gerbner'in yetiştirmeyle ilgili geliştirdiği "Bulanıklaştırma (*Blurring*), Harmanlama (*Blending*) ve Bükme (*Bending*)" (3B) kavramlarından söz etmek yararlı olacaktır (1990: 261). Bulanıklaştırmaya göre yetiştirme, geleneksel farklılıkları bulanıklaştırmayı içermektedir. Yetiştirme aynı zamanda, televizyonun kültürel anaakımı içerisinde kavramları harmanlamaktadır. Ayrıca yetiştirme, anaakımı, aracın (*medium*) ve sponsorlarının kurumsal çıkarlarına doğru bükmektedir.

Yetiştirme Çözümüleme, genellikle televizyon içeriğindeki sabit ve en çok yinelenen örneklerin seçilmesi ve değerlendirilmesiyle başlamaktadır. Bu işlemde çoğu program türünde yer alan değerler, görüntüler ve imgelere vurgu yapılmaktadır. En basit haliyle söylendiğinde, Yetiştirme Çözümüleme televizyonu çok seyreden izleyicilerin (*Heavy Viewer*) en çok ortak ve yinelenen mesajlardan oluşan televizyon dünyasının mesajlarını, gerçek dünya olarak algıla-

dığını ortaya koymaya çalışır. Televizyonu çok seyredenlerle az seyredenlerin (*Light Viewer*) yanıtlarını demografik değişkenleri de göz önüne alarak karşılaştırır (Morgan ve Signorielli, 1990: 16).

Burada Kültürel Göstergeler açısından Yaygın Görüş Haline Getirme Çözümülemesinden (*Mainstreaming*) de söz etmek yararlı olacaktır. Kavram, Gerbner tarafından, gerçekleştirdikleri araştırmalara yapılan eleştirilere karşılık olarak geliştirilmiştir. Bir süreç olarak Yaygın Görüş Haline Getirme, televizyonun ortak yönelimleri yetiştirdiği iddiasının, kuramsal sunumunu ve deneysel kanıtını temsil etmektedir. Yaygın Görüş Haline Getirme, görece bir homojenleşmeyi, farklı görüşlerin emilmesini ve farklı izleyicilerin bir araya getirilmesini sunmaktadır. Bir ölçüde, basılı kültür tarafından geliştirilen ve geçmişten gelen geleneksel farklılıklar, televizyon dünyası içinde kültürlenmiş ve birbirini takip eden gruplar ve kuşaklar düzeyinde bulanıklaşmıştır (Gerbner vd., 1980: 15; Morgan, 1986: 125; Morgan ve Signorielli, 1990: 23; Signorielli ve Morgan, 1996: 118).

Yaygın Görüş Haline Getirme çok seyredenlerin, televizyon dünyasını, öteki etken ve etkilerden kaynaklanan davranış ve yönelimlerindeki farklılıkları yok ederek algılaması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, farklı izleyici gruplarının yanıtlarındaki farklılıklar yani bu grupların farklı kültürel, sosyal ve politik özellikleriyle uyumlandırılmış farklılıklar, anılan grupların çok seyredenlerinin yanıtlarında azalmakta ya da yok olmaktadır (Gerbner vd., 1986: 31).

Yaygın Görüş Haline Getirmeyi daha anlaşılır kılmak için şu açıklama uygun düşecektir: Televizyon 'y' nosyonunu yetiştirirken A grubunun az televizyon izleyenleri 'x'e inanabilir. Aynı 'y' nosyonu yetiştirilirken B grubunun televizyonu az seyredenleri de 'z'ye inanabilir (Gerbner vd., 1984: 287). İşte böyle bir durumda, söz konusu grupların (x'e ve z'ye inanan az televizyon seyredenlerinin içerisinde yer aldıkları A ve B grupları) televizyonu çok seyredenlerinin inançları y'ye yönelik olduğunda Yaygın Görüş Haline Getirme gerçekleşmiş olur.

Burada Yaygın Görüş Haline Getirme testlerinin anlaşılmasında kolaylık sağlayacağı düşünülerek bir kavrama daha açıklık getirmek yerinde olacaktır. Söz konusu kavram "televizyon yanıtı (*television answer*)"dır. Kavram ilk kez Gerbner ve Gross'un ilk Yetiştirme çalışmalarında kullanılmıştır (199): Gerbner ve Gross'a göre televizyon dünyasının demografikleri gerçek dünyanınkinden farklıdır; yani bir televizyon dünyası bir de gerçek dünya vardır. Televizyonu çok seyredenler televizyon dünyasına bağlı algılamaya sahiptirler. Bu nedenle çalışmalarında Gerbner ve Gross, anket dolduranları soruların seçeneklerinden birini tercih etmeye davet eden -zorlayan- bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bundaki amaç yetiştirme delilinin, çok seyredenlerle az seyredenlerin televizyon yanıtını vermeleri arasındaki yüzde farkı olarak kabul edilmesidir. Özlüce söylendiğinde televizyon yanıtı, ankette yer alan soruların televizyon dünyasını yansıtan seçenekleridir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, televizyon dünyasında şiddet sunumunun yoğun olduğu Mesaj Sistem Çözümlemesinde elde edilsin. Bunun algılanmasına yönelik, "herhangi bir haftada herhangi bir şiddete karışma şansınız nedir?" sorusu sorulsun. Seçenekler ise, yüzde bir ve onda bir olsun. İşte burada Gerbner ve Gross, televizyonda şiddet sunumu yoğun olduğundan televizyonu çok izleyenlerin onda bir seçeneğini az izleyenlerden fazla tercih edeceklerini varsaymaktadırlar. Bu durumda da televizyon yanıtı "onda bir" olmaktadır.

Bu çalışma açısından Mesaj Sistem Çözümlemesinde haberlerdeki şiddet unsuruna bakıldığından Gerbner'in şiddeti ele alış biçimine de kısaca değinmek gerekmektedir. Başka bir açımla söylendiğinde, Kültürel Göstergeler Projesinin düşünsel yapısını anlamada çok önemli bir alan da, Gerbner'in şiddeti ele alış biçimidir. Nitekim, Yetiştirme Kuramı en basit haliyle, televizyonu çok izlemenin insanlarda korku duygusu yarattığını önermektedir (Morgan, 1995: 103). Bunun yanında Yetiştirme Çözümlemeleri de başlarda şiddet üzerine gerçekleştirilmiştir.

Gerbner ve Gross, ilk Yetiştirme Çözümlemesi çalışmalarında (1984) şiddeti, "Fiziksel gücün silahlı ya da silah kullanmadan, kişinin ken-

disine ya da başkalarına karşı, kurbanın kendi rızası dışında, acı verecek şekilde incitilmesi, öldürülmesi ya da olayın bir parçası olarak kurban olacak derecede tehdit edilmesi unsurlarının açık bir ifadesidir" biçiminde tanımlamıştır. Bu tanım, Gerbner'den sonraki tüm şiddet araştırmalarında geçerliliğini korumuştur. Boş tehditler, sözlü saldırılar, inandırıcı şiddet sonuçları doğurmayan jestler şiddet olarak kodlanmaktadır. Ancak, kaza ve doğal şiddet, daima belli karakterleri kurban eden amaçlı dramatik eylemler olarak kabul edildiğinden şiddet kapsamına girmektedir (Gerbner vd., 1980a: 11-12). Böyle bir kabulde, Gerbner'in şiddeti, sosyal ilişkilerin bir türü ve bir iktidar (*power*) dersi olarak görmesinin etkisi büyüktür. Nitekim iktidar, insanların korkusundan, onların yakın çevrelerinin tehditlerinden, şiddet kurbanı olma korkularından vb. gelebilir ve bu da, tüm topluma yansiyacak ölçüde etkili olabilir (Gerbner vd., 1979: 196).

B. Sahte İlişki ve Rezonans

Gerbner ve Gross'un 1976'da yayınladıkları ilk Yetiştirme Çözümlemesi çalışması ve daha sonra yayınlanan çalışmalar (Gerbner vd., 1978, 1979, 1980, 1980a) bazı eleştirileri de beraberinde getirmiştir.⁷ Özellikle Hirsch'ün (1980 ve 1981) eleştirileri iki kesim arasında sert tartışmalara neden olmuştur. Bunun yanında, Gerbner'in yaptığı Yetiştirme Çözümlemesi, televizyon izlemeyle yetiştirme arasındaki ilişkinin, ancak sahte olduğu kabulü ya da diğer etkenler aracılığıyla açıklanabileceği şeklindeki önermeyle de eleştirilmiştir. Bu ise, *sahte ilişki* olarak adlandırılmaktadır. Bu yöndeki eleştiri Doob ve Mcdonald'dan gelmiştir. Yazarlar, katılımcıların yakın çevresindeki suç oranını kontrol ettiğinde, televizyon izlemeyle suç kurbanı olma korkusu arasında bir ilişkiye rastlamamışlardır (170). Kanada'da Doob ve Mcdonald'ın söz konusu bulgularını şöyle ifade etmek de mümkündür: Yazarlar, televizyon izlemeyle yüksek suç oranlı merkezlerde yaşayanların suç korkusu arasında güçlü pozitif bir uyum bulmuşlardır. Bu bulguları, Gerbner'in *rezonans* kavramını geliştirmesine temel olmuştur.

7 Gerbner'in yaptığı araştırmalara getirilen eleştirileri özetleyen bir çalışma için bkz. Rubin, M. Alan vd. (1988). "A Methodological Examination of Cultivation." *Communication Research* 15(2): 107-34. Gerbner'a yönelik bir eleştiri de Türkiye'den Erdoğan (1998) tarafından yapılmıştır.

Gerbner'in sonraki çalışmalarından da yararlanılarak rezonans kavramını daha anlaşılır şekilde açıklamak mümkündür. Yetiştirme, televizyondan alıcıya tek taraflı bir etki akımı değildir. Aksine, mesaj ve bağlam arasındaki etkileşimin devam eden, dinamik ve süreklilik taşıyan bir sürecinin parçasıdır. Bazı durumlarda televizyonu çok seyredenler, çoğu ya da tüm gruplarda "televizyon yanıtlarını" vermeye daha yatkındır. Ancak bazı durumlarda, örnekler çok karmaşıktır. Televizyon izleme genellikle, farklı grupların yaşam şartları ve dünya görüşleriyle farklı yollardan ilişkilidir (Signorielli ve Morgan, 1996: 117).

Yetiştirme, izleyicinin enformasyon kaynaklarına televizyon imgelerinin nüfuz etmesine hem bağımlıdır hem de bunun belirtisidir. Örneğin, kişisel etkileşim bir farklılık yaratır. Aileyle birlikte izleme ve televizyona uyum sağlama, yetiştirmeyi yetişkinler arasında yükselten (Gross ve Morgan) ya da düşüren (Rothschild ve Morgan) sonuçlar doğurmuştur. Akranlarıyla ve ailesiyle sıkı ilişkide olan çocuklar, televizyonun etkisinde daha az kalır gözükmemektedir (Gerbner vd., 1986: 30; Rothschild, 1984; Signorielli ve Morgan, 1996: 117). Doğrudan deneyim de rol oynamaktadır. İzleme miktarıyla suç kurbanı olma korkusu arasındaki ilişki, yüksek suç işleme oranına sahip şehir merkezlerinde yaşayanlar arasında en güçlü biçimde görünmektedir. İşte "rezonans" kavramı, günlük gerçeklerin ve televizyonun yetiştirmeyi arttıran mesajlarının "çifte dozda" etkide bulunması durumunu ifade etmektedir. Kavram, Gerbner ve meslekdaşlarının 1976, 1978 ve 1979 çalışmalarının yayınlanmasından sonra gelen eleştirilere karşı geliştirilmiştir. Morgan (1983), televizyon izleme miktarı ve şiddet algılamasını abartmaya eğilimli olma arasındaki ilişkinin, gerçek dünyada azınlıklar gibi demografik alt gruplar içerisinde daha çok söz konusu olduğunu bulmuştur. Bu gruplar, televizyon dünyasında daha sık kurban olmaktadır.

Doob ve McDonald'ın 1979'da yayınlanan çalışmalarında sonuçları "yakın çevre"yle açıklamalarına, Gerbner "The Mainstreaming of America: Violence Profile No:11" araştırmalarıyla yanıt vermiştir. Gerbner araştırmalarını 1975 ve 1978 NORC Genel Saha Araştırma-

sı verilerine odaklanmıştır. Çözümleme, Rosenberg'in "insanlardaki güven" ölçeğine dayanan kişilerarası güvensizlik indeksi, korku veren dünya indeksi ve yabancılaşma hissi üzerine yapılandırılmıştır (Gerbner vd., 1980a: 17-18). Çalışmada Stevens, Hughes ve Hirsch'in (1980) önceki Yetiştirme Çözümlemelerine yaptıkları eleştiriler de dikkate alınmıştır.

Çözümleme sonucunda, gelire göre bakıldığında orta ve üst gelir gruplarının çok televizyon seyredenlerinin yanıtları, televizyon dünyasını yansıttığı halde birbirine yaklaşımaktadır. Eğitim açısından, az eğitilmişlerde zaten yabancılaşma yaşadıkları için, televizyon izlemenin anomi etkisi görülmemektedir (Gerbner vd., 1980a: 19).

Gerbner ve diğerleri bu sonuçları, "tavan etki" (*Ceiling Effect*) kavramıyla açıklamaktadır. Buna göre, televizyonun ortak yönelimlerin yetiştirilmesine katkısı yönünde en güçlü gösterge bulunmuştur. Özel olarak söylendiğinde televizyon, farklılaşmış grupların inançlarını yetiştirirken daha homojen "anaakım" görüşe doğru bu farklı grupları çekmektedir (1980a: 19-20).

Gerbner, rezonans etkiye yönelik yaptığı çözümlemelerde, az ve ya çok televizyon izlemeye bakmaksızın büyük şehirlerde yaşayanların geceleri yakın çevrelerinde korktuklarını bulmuştur. Özellikle şehir sakinleri, izleme miktarıyla korku ifadeleri arasında en güçlü ilişkiyi vermişlerdir. Araştırmacılar, bu durumun yakın çevreyle açıklanamayacağını ve televizyonun anılan ortamda "çifte etkiye" sahip olduğunu belirtmektedir (1980a: 20).

Doob ve McDonald'ın şehirlerin yüksek ve düşük suç oranlı yerlerinde yaşayanlar ayrımından yola çıkan Gerbner düşük gelirli-lerin suç oranı yüksek yerlerde yaşayacaklarını varsaymıştır. Bu yönde yapılan ve eşzamanlı kontrollü çözümlemelerde de anlamlı ve pozitif sonuç elde edilmiştir (1980a: 22). Rezonans'a göre, yaşlı insanlar gençlere oranla daha çok suç kurbanı olma riskini taşımaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında çözümleme, genç ve orta yaşta-ki katılımcılarda izleme oranıyla suç kurbanı olma riski arasında ortala-

8 Bu noktada "Gerbner'in modeli kullanılıyorsa, Gerbner'in tüm kategorileri aynen duplike edilmeliydi" şeklinde bir eleştiri getirilebilir. Elbette eleştirinin haklı olduğunu kabul etmek gerekir. Çalışmada yıkıntılarının alınmamasına nedeni, Gerbner'a getirilen eleştirinin daha baştan "elenmesi" isteğidir.

9 Erdoğan (1998: 88), bu örnekleme şu şekilde anlatılmaktadır: Kademeli rastlantı örnekleminde önce nüfus homojen alt gruplara (Ni) ayrılır ve sonra rastlantılı örnekleme çıkarılır. Alt gruplar: N1+N2+N3+N4+Ni=N. Örnekleme (her grup için): F=n/N. Örneğin; N= 2000, n= 200. Ancak burada kadın ve erkeklerde olasılıklı temsil aranmalıdır. Örneğin, 2000 nüfusun 500'ü kadın ve 1500'ü erkek olsun. Bu durumda kaç erkek, kaç kadın almak gerektiği şöyle belirlenir: Basit rastlantıda; $F = n/N = 200/2000 = 0.10$. Yani nüfusun yüzde 10'u örnekleme alınmalıdır. Eğer 100 kadın 100 erkek seçmek istenirse, kadın için $F1 = 100/500 = 0.20$; erkek için $F2 = 100/500 = 0.066$ kota ayrılmalıdır. Bunun yanında gruplar içinde farklı örnekleme kesri de kullanılabilir. Bu ise "oranlı olmayan kademeli örnekleme"dir. Örneğin, 100 kadın 100 erkek örnekleme alınırsa, bu orantısız örnekleme olacaktır. Çünkü 100 kadın, 500 kadının yüzde 20'si ederken; 100 erkek 1500 erkeğin yüzde 6'sını (0.066) örnekleme eder. Buna karşılık aynı örnekleme kesri

ma bir ilişki vermezken, yaşlılarda bu ilişki anlamlı ve daha güçlü çıkmıştır (1980a: 23).

C. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada televizyon dünyasını tanımlamaya yönelik Mesaj Sistem Çözümlemesi ile Yaygın Görüş Haline Getirme Çözümlemeleri yapılmıştır. Mesaj Sistem Çözümlemesi, toplam televizyon içeriğini temsilen 14-18 Nisan 2003 tarihleri arasında kalan 5 günlük dönemde atv ve Kanal D televizyonlarının ana haberleri üzerinde şiddet çözümlemesiyle gerçekleştirilmiştir. 14-18 Nisan 2003 tarihi rastlantısal olarak belirlenmiştir. Bir haftalık sürenin alınmasının nedeni, araştırmada kuram ve modelinden yararlanan George Gerbner'in benzer tercihte bulunmasıdır. atv ve Kanal D ise çok izlenen televizyon kanalları arasında oldukları için seçilmiştir. 5 gün ve 2 kanal üzerinden 10 anahaber çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Çözümleme, ana haberi sunan spikerin ekranda görüldükten sonra, ilk haberle ilgili ilk sözcük ya da görüntü ile son haberle ilgili son görüntü ya da sözcük arasını kapsamaktadır. Çözümlemede, Gerbner'in geliştirdiği Mesaj Sistem Çözümlemesi formunun şiddete yönelik bölümü kullanılmıştır. Gerbner'in deprem gibi örnekleri çözümlenmeye katması eleştiri konusu yapıldığından, bu çalışmada savaş sonunda ortaya çıkan yıkıntı görüntüleri şiddet olarak kaydedilmemiştir. Çözümlemenin sadece şiddet örneği üzerinde yapılmasının nedeni, Gerbner'in erken çalışmalarında da benzer tercihte bulunması ve Türkiye'deki televizyonlarda şiddetin yoğun olarak sunulmasıdır.⁸

Yetiştirme Çözümlemesi ise, Mayıs ayının ilk haftası, önce Yıldırım Beyazıt Lisesi'nde, ertesi günde Tevfik Fikret Lisesi'nde Lise 1 ve 2. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. 3. sınıfların dahil edilmemesinin nedeni, Üniversiteye hazırlık aşamasında okullarında bulunmayacakları/bulunmadıkları düşüncesidir. Örnekleme, oranlı olmayan kademeli rastlantısal örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir.⁹ Bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, her ne kadar cinsi-

yet temelinde bir test yapılmamış¹⁰ olsa da ankete katılanların cinsiyet temelinde belirlenmesidir. Başka bir anlatımla, teste giren yanıtların iki cinsiyeti de en azından başlangıç kabulü olarak eşit temsil etmesinin anlamlı olacağıdır.¹¹

Araştırma döneminde Yıldırım Beyazıt Lisesi 1. ve 2. sınıflarında toplam 827 öğrenci yer almaktadır. Örnekleme olarak yüzde 15 alınmıştır. Buna göre her sınıftan 30 kız 30 erkek (lise 1= 60 ve lise 2= 60) olmak üzere toplam 120 öğrenciye anket doldurtulmuştur. Aynı örnekleme Tevfik Fikret Lisesi'nde de alınmıştır.¹²

Araştırmanın amacı açısından, Gerbner'in gerçekleştirdiği Yaygın Görüş Haline Getirme Çözümlemelerine ek olabilecek bir çözümleme yapılmıştır.¹³ Araştırmanın temel amacı, insanların tehlikeli dünya algılamaları ve kişisel güvensizlik duyumsamalarının şiddet yoğun yerlerde yaşamaya mı yoksa televizyonun onlar üzerindeki rolüne mi bağlı olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle, şiddet yoğun yerlerde yaşayanların ve şiddet yoğun olmayan ve/ya da şiddet olmayan yerlerde yaşayanların televizyonu çok seyredenlerinin televizyon dünyasını yansıtan sorulara katılmaları arasındaki benzerlik, insanların tehlikeli dünya algılamaları ve kişisel güvensizlik duyumsamalarının yakın çevreye değil de televizyona bağlı olduğunu verebilir.¹⁴ Buradan hareketle, çift yönlü bağımsız t testiyle televizyonu çok izleyenlerin verdikleri yanıtların ortalamasını almak ve ilk elde ortalamasının televizyon dünyasını yansıtan yanıtları işaret edip etmediğine bakmak gerekmektedir. Daha sonra, her bir soru itibarıyla, her iki grubun ortalamalarının birbirlerine benzerliğine bakılmalıdır. Benzer kategoride yer almaları televizyonun rolünü verecektir.

Kategorileri belirleme işlemi ise şu şekilde yapılmıştır: Araştırmada beşli ölçek kullanılmıştır. Buna göre seçenekler, "Tümüyle katılıyorum, katılıyorum, ne katılıyorum ne de katılmıyorum, katılmıyorum ve tümüyle katılmıyorum"dur. Sırasıyla alındığında 1'den 5'e doğru sıralanmaktadır. Aralarında ise 4 alan bulunmaktadır. Bundan sonra şu işlemi yapmak gerekmektedir: $4/5 = 0.80$. $1+80 = 1.80+80 = 2.60+80 = 3.40+80 = 4.20+80 = 5$. Kategoriler, 1.80, 2.60, 3.40,

kullanılırsa, bu "oranlı kademeli rastlantılı örnekleme"dir. Örneğin, kadınlar için $f = 0.10$ ve erkekler için yüzde 10. Bu durumda 500 kadın arasından 50 ve 1500 erkek arasından 150 örnek seçilmektedir.

10 Yaygın Görüş Haline Getirme testlerinde kullanılan en temel değişken cinsiyettir. Bu araştırmada da cinsiyet temelinde test yapmak mümkündür. Ancak araştırmanın temel amacına uygun düşmediğinden bu yönde test yapılmamıştır.

11 Elbette anket kağıtlarının geçerliliğine bağlı olarak eşit olmayabilir de ama bu araştırmacıdan kaynaklanan bir sorun değil yöntemin bir sınırlılığıdır.

12 827 sayısının yüzde 15'i 120 civarında yapmaktadır. Bu rakam, kız ve erkek eşit temsili açısından 30 erkek 30 kız öğrenciye denk gelmektedir. Araştırmada amaç, farklı iki grubu karşılaştırmak olduğundan birinci grup (Yıldırım Beyazıt Lisesi) için belirlenen rakam ikinci grup (Tevfik Fikret Lisesi) için de alınmıştır.

13 Gerbner, Yaygın Görüş Haline Getirme için ki kare dağılımına bakmaktadır. Elbette bu çalışmada da ki kare dağılımına bakılabildi. Ancak amaca bağlı olarak iki farklı grubun -şiddet yoğun/olmayan yerlerde yaşayanların- televizyonu çok izleyenlerinin

televizyon yanıtlarındaki benzerliğin ortaya çıkarılması), kullanılan testin daha anlamlı olacağı düşünülmüştür.

14

Alan araştırmasındaki kontrol değişkeni, "çevrenin şiddet algusu içerip içermediğidir." Buradan hareketle, bir bağımsız değişken, bağımlı değişken ve kontrol değişkeni sınıflandırması yapılmıştır. Buna göre, "Bağımsız değişken: TV'de şiddet içeriği; Bağımlı değişken: Yaygın Görüş Haline Getirmeyi oluşturan şiddet algılaması; Kontrol değişkeni: Çevre/şiddet var-şiddet yok" şeklindedir.

4.20 ve 5'tir. Bu durumda, 2.60 ve altı televizyonun Yetiştirme rolünü ortaya koyacaktır. Bu belirlendikten sonra, her iki grubun aynı sorusunun ortalamasına bakılmıştır. Örneğin bir sorunun ortalaması 2.60 ve altı ise bu, tehlikeli dünya algılamaları ve kişisel güvensizlik duyumsamalarının yakın çevreye değil de televizyona bağlı olduğunu verecektir. p: 05 ve altı çıkan testler anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Testler açısından bir noktayı daha anımsatmakta yarar bulunmaktadır: Gerbner az ve çok izleyici ayırımı televizyon izleme süresi üzerinden yapmaktadırlar. Ancak, az ve çok izleme arasındaki sınıra yönelik herhangi bir süre vermemektedirler. Aksine, önemli olanın az ve çok izleme arasındaki fark olduğunu belirterek "kesme" işleminin yapılmasının yeterliliğine değinmektedirler. Araştırmada, 2 saat ve altı az izleyenler olarak belirlenirken 2 saat üstü televizyon izleyenler çok izleyenler olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın soru ve hipotezleri, yinelemekten kaçınmak için, bulgular sunulurken verilmiştir.

D. Araştırmanın Bulguları ve Bulguların Yorumu

Burada önce araştırmanın bulguları sunulmuştur. Bundan sonra da bulguların yorumu yapılmıştır.

1. Araştırmanın Bulguları

Bulgulardan Mesaj Sistem Çözümlemesi, televizyon dünyasını temsilen anket sorularına kaynaklık ettiğinden, saha araştırmasından önce verilmiştir.

1.a. Mesaj Sistem Çözümlemesi Bulguları

Atv ve Kanal D televizyonlarının 14-18 Nisan 2003 tarihleri arasında kalan ana haberlerinin çözümlemesinde şu bulgular elde edilmiştir:

Tablo 1: Şiddet Haberlerinin Kanallara Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kanal D	28	53,8	53,8	53,8
Atv	24	46,2	46,2	100,0
Toplam	52	100,0	100,0	

Şiddet haberlerinin kanallara göre dağılımı Tablo 1'de sunulmuştur. İçinde şiddet unsuru yer alan haberlerin yüzde 54'ü ana haberleri üzerinde çözümleme yapılan kanallardan Kanal D'de yer almıştır. atv'ninki ise yüzde 46'dır.

Tablo 2: Şiddet Görüntüsünün Devam-Ayrı Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Devam	26	50,0	50,0	50,0
Ayrı	22	42,3	42,3	92,3
Hem devam hem de ayrı	4	7,7	7,7	100,0
Toplam	52	100,0	100,0	

Şiddet görüntülerinin devam eden mi yoksa ayrı olay mı olduğuna yönelik çözümleme sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır. Çözümleme sonucuna göre görüntülerin yüzde 50'sinin aynı olayın devam eden görüntüleri olduğu anlaşılmıştır. Yüzde 42'si ayrı şiddet görüntüleri yüzde 8'i de hem devam eden hem de ayrı görüntülerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Şiddetin Tonu Çözümlemesi Sonucu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Komik	1	1,9	1,9	1,9
Ciddi	51	98,1	98,1	100,0
Toplam	52	100,0	100,0	

Şiddetin tonuna yönelik çözümleme sonucu Tablo 3'de sunulmuştur. Şiddet haberlerinin yüzde 98'i ciddi olay içerikli olurken yüzde 2'si komik içerikli şiddetten oluşmuştur.

Tablo 4: Her Bir Şiddet Olayına Katılan Kişi Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Tek kişi	5	9,6	9,6	9,6
Üç kişi	3	5,8	5,8	15,4
Dört kişi	3	5,8	5,8	21,2
Sekiz kişi	1	1,9	1,9	23,1
On kişi	1	1,9	1,9	25,0
On dört kişi	1	1,9	1,9	26,9
On beş kişi	3	5,8	5,8	32,7
Yirmi kişi	1	1,9	1,9	34,6
Sayılamayan	23	44,2	44,2	78,8
Kodlanamayan	11	21,2	21,2	100,0
Toplam	52	100,0	100,0	

Şiddet haberlerine konu olan olaylara katılanların sayılarına yönelik çözümleme Tablo 4'de görülmektedir. Şiddet haberlerinin yüzde 10'unu tek kişinin yer aldığı olaylar oluşturmuştur. Yüzde 6'sına üç kişi, yine yüzde 6'sına dört kişi; yüzde 2'lik oranda sekiz, on ve on dört kişi katılmıştır. On beş kişilik olayların oranı yüzde 6'dır. 20 kişilik ise yüzde 2. Bunların yanında, sayılamayan ve kodlanamayanların oranı yüzde 65'tir.

Tablo 5: Şiddet Görüntüsünde Yer Alan Asker Çözümlemesi Sonucu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Vurgu yok	16	30,8	48,5	48,5
Şiddet uyguluyor	11	21,2	33,3	81,8
Saldırı	4	7,7	12,1	93,9
Şiddet uyguluyor-uğruyor	2	3,8	6,1	100,0
Toplam	33	63,5	100,0	
Belirsiz	19	36,5		
Toplam	52	100,0		

Şiddet haberlerinde yer alan askerlere yönelik çözümleme sonucu Tablo 5'te görülmektedir. Askerlerin yüzde 21'i şiddet uygularken, yüzde 8'i saldırıda bulunurken ve yüzde 4'ü de hem şiddet uygularken hem de şiddete uğrarken görülmektedir.

Tablo 6: Şiddet Görüntüsünde Yer Alan Polis Çözümlemesi Sonucu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Vurgu yok	14	26,9	73,7	73,7
Şiddet uyguluyor	3	5,8	15,8	89,5
Savunma	2	3,8	10,5	100,0
Toplam	19	36,5	100,0	
Belirsiz	33	63,5		
Toplam	52	100,0		

Şiddet haberlerinde yer alan polisler için çözümleme sonucu Tablo 6'da yer almaktadır. Yüzde 6'sı şiddet uygularken, yüzde 4'ü de savunma yaparken görülmektedir.

Tablo 7: Şiddete Katılanların Birbirlerini Tanıma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	8	15,4	17,4	17,4
Birbirini tanıyorlar	12	23,1	26,1	43,5
Birbirini tanımıyorlar	26	50,0	56,5	100,0
Toplam	46	88,5	100,0	
Belirsiz	6	11,5		
Toplam	52	100,0		

Şiddete katılanların birbirlerini tanıma durumunu gösteren çözümleme sonucu Tablo 7'de sunulmuştur. Çözümlemeye göre, yüzde 23'ü birbirini tanımaktadır. Yüzde 50'si ise tanımamaktadır.

Tablo 8: Şiddete Katılanların Tanınmışlık Durumları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	11	21,2	24,4	24,4
Tanınmış	1	1,9	2,2	26,7
Yarı Tanınmış	4	7,7	8,9	35,6
Tanınmış Değil	29	55,8	64,4	100,0
Toplam	45	86,5	100,0	
Belirsiz	7	13,5		
Toplam	52	100,0		

Şiddete katılanların tanınmışlık durumunu gösteren çözümleme sonucu Tablo 8'de yer almaktadır. Buna göre, yüzde 56'sı tanınmış değildir. Yüzde 8'i bir ölçüde tanınmışken, yüzde 2'i tanınan kişilerden oluşmuştur.

Tablo 9: Şiddete Katılanların İş Alanı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Belirsiz	17	32,7	53,1	53,1
Vurgu yok	4	7,7	12,5	65,6
Kamu sektörü	6	11,5	18,8	84,4
Özel sektör	2	3,8	6,3	90,6
Karışık	1	1,9	3,1	93,8
Sporcu	2	3,8	6,3	100,0
Toplam	32	61,5	100,0	
Kodlanamaz	20	38,5		
Toplam	52	100,0		

Şiddete katılanların iş alanlarını gösteren çözümleme Tablo 9'da sunulmuştur. Kamu sektöründe yer alanların oranı yüzde 12'dir. Özel sektördekiilerin ise yüzde 4. Karışık yüzde 2, sporcu yüzde 4'tür.

Tablo 10: Şiddete Katılanların SES'leri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Belirsiz	24	46,2	72,7	72,7
Alt	9	17,3	27,3	100,0
Toplam	33	63,5	100,0	
Kodlanamaz	19	36,5		
Toplam	52	100,0		

Şiddete katılanların sınıfsal konumlarına yönelik çözümleme sonucu Tablo 10'da aktarılmıştır. Alt sınıf üyelerinin oranı yüzde 17'dir.¹⁵

Tablo 11: Şiddet Olaylarının Geçtiği Yerler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	2	3,8	4,0	4,0
İstanbul	8	15,4	16,0	20,0
Irak	30	57,7	60,0	80,0
Antalya	2	3,8	4,0	84,0
Yunanistan	1	1,9	2,0	86,0
Keşmir	2	3,8	4,0	90,0
Dünya Diğer	3	5,8	6,0	96,0
Film den görüntü	2	3,8	4,0	100,0
Toplam	50	96,2	100,0	
Belirsiz	2	3,8		
Toplam	52	100,0		

Şiddet olaylarının geçtiği yerlere yönelik çözümleme sonuçları Tablo 11'de yer almaktadır. İstanbul'un payı yüzde 15'tir. Antalya yüzde 2 paya sahip olmuştur. Olayların yüzde 58'inin yeri Irak'tır. Yüzde 2'si Yunanistan'da, 4'ü Keşmir'de, 6'sı dünyanın çeşitli kesimlerinde yer alırken yüzde 4'ü film görüntüsünden oluşmuştur.

15 Sınıf belirlemesi, sosyo-ekonomik statü açısından yapılmıştır.

Tablo 12: Şiddet Olaylarında Kullanılan Aletler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	2	3,8	3,8	3,8
Bomba-mermi	2	3,8	3,8	7,7
Silah	25	48,1	48,1	55,8
Yumruk	6	11,5	11,5	67,3
Balta	2	3,8	3,8	71,2
Uçak savar	1	1,9	1,9	73,1
Araba kazası	1	1,9	1,9	75,0
Taş ve molotof	2	3,8	3,8	78,8
Yangın	4	7,7	7,7	86,5
İğne	1	1,9	1,9	88,5
Kırbaç	1	1,9	1,9	90,4
Çivi	2	3,8	3,8	94,2
Yumruk tekme aletler	2	3,8	3,8	98,1
Cop, sopa, yumruk	1	1,9	1,9	100,0
Toplam	52	100,0	100,0	

Şiddet yaşanırken kullanılan aletlerin çözümleme sonucu Tablo 12'dedir. Bomba ve mermilerin bir arada kullanıldığı olayların oranı yüzde 4'tür. Silah yüzde 48, yumruk yüzde 12, balta yüzde 4, uçaksavar yüzde 2, araba kazası yüzde 2, yangın yüzde 8, iğne yüzde 2, kırbaç yüzde 2, çivi yüzde 4 oranında kullanılmıştır. Yumruk, tekme ve çeşitli aletlerin kullanıldığı olayların oranı yüzde 4 olurken, cop, sopa ve yumrukların kullanıldığı olayların oranı da yine yüzde 4 olarak belirmiştir.

Tablo 13: Haberlerde Yer Alan Şiddetin Oluş Nedeni

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	17	32,7	34,0	34,0
Adi	9	17,3	18,0	52,0
Savaş	22	42,3	44,0	96,0
Siyasi protesto	2	3,8	4,0	100,0
Toplam	50	96,2	100,0	
Belirsiz	2	3,8		
Toplam	52	100,0		

Haberlerde yer alan şiddetin oluş nedenine yönelik yapılan çözümleme sonuçları Tablo 13'de yer almaktadır. Yüzde 17'si adi olay olarak görülürken, savaşın payı yüzde 42 olmuştur. Siyasi protesto oranı ise yüzde 4'tür.

Tablo 14: Şiddet Olaylarında Ölüm Çözümlemesi Sonucu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	26	50,0	70,3	70,3
Cinayet	10	19,2	27,0	97,3
Kaza	1	1,9	2,7	100,0
Toplam	37	71,2	100,0	
Belirsiz	15	28,8		
Toplam	52	100,0		

Şiddet olaylarının çözümlemesi Tablo 14'te yer almıştır. 11 haberin saptaması yapılırken, bunların yüzde 19'unda cinayet, yüzde 2'sinde de kaza görülmüştür.

Tablo 15: Şiddet Olaylarında Yaralama Şekli Çözümlemesi Sonucu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	21	40,4	45,7	45,7
Cinayete teşebbüs	18	34,6	39,1	84,8
Kaza	1	1,9	2,2	87,0
Ciddi yaralama	1	1,9	2,2	89,1
Spor	2	3,8	4,3	93,5
Çarpmıha germe	2	3,8	4,3	97,8
Dayak	1	1,9	2,2	100,0
Toplam	46	88,5	100,0	
Belirsiz	6	11,5		
Toplam	52	100,0		

Şiddet olaylarında yaralama şekli çözümlemesi sonucu Tablo 15'de sunulmuştur. Cinayet girişiminin oranı yüzde 35'tir. Kaza yüzde 2, ciddi yaralama yüzde 2, spor yüzde 4, çarpmıha germe yüzde 4 ve dayak yüzde 2 oranında saptanmıştır.

Tablo 16: Şiddet Olaylarında Yer Alanların Kuşakları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	12	23,1	24,0	24,0
Genç	11	21,2	22,0	46,0
Orta yaş	3	5,8	6,0	52,0
Karışık	24	46,2	48,0	100,0
Toplam	50	96,2	100,0	
Belirsiz	2	3,8		
Toplam	52	100,0		

Şiddet olaylarında yer alanların içinde yer aldıkları kuşaklara yönelik çözümleme sonucu Tablo 16'da aktarılmıştır. Gençlerin oranı yüzde 21, orta yaşlıların yüzde 6 ve karışık yüzde 46 olarak belirlenmiştir.

Tablo 17: Şiddet Olaylarına Katılanların Cinsiyetleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	5	9,6	10,0	10,0
Kadın	4	7,7	8,0	18,0
Erkek	33	63,5	66,0	84,0
Karışık	8	15,4	16,0	100,0
Toplam	50	96,2	100,0	
Belirsiz	2	3,8		
Toplam	52	100,0		

Şiddet olaylarına katılanların cinsiyetleri çözümlemesi sonucu Tablo 17'de yer almaktadır. Kadınların oranı yüzde 8 olurken, erkeklerin yüzde 64 olarak görülmüştür. Karışık oranı ise yüzde 15'tir.

Tablo 18: Şiddetin Gerçeklik Boyutu Çözümü Sonucu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimsel Yüzde
Kodlanamaz	4	7,7	8,0	8,0
Gerçek	43	82,7	86,0	94,0
Gerçek değil	2	3,8	4,0	98,0
Şaka	1	1,9	2,0	100,0
Toplam	50	96,2	100,0	
Belirsiz	2	3,8		
Toplam	52	100,0		

Şiddetin gerçeklik boyutu çözümlemesi sonucu Tablo 18'de yer almaktadır. Haberlerde yer alan şiddetin gerçek şiddet olma oranı yüzde 83'tür. Gerçek olmayan yüzde 4, şaka yüzde 2'dir.

Tablo 19: Şiddet Adeti, Süresi ve Katılanların Sayısı

Şiddet Adeti	Şiddet Süresi (Saat)	Şiddete Katılanların Sayısı
1057	1.48.9 (108'.9")	123+Sayılamayan+Kodlanamayan

Şiddet adeti, süresi ve katılanların sayısına yönelik bilgiler Tablo 19'da görülmektedir. Çözümleme yapılan haberlerde 1057 şiddet unsuruna rastlanılmıştır. Şiddet yer alan haberlerin sunum süresi, 1 saat 48 dakika 9 saniyedir. Şiddete katılanların sayısı ise 123'tür.¹⁶ Bazı haberlerde katılanlar sayılamamış ve kodlanamamıştır.

1.b. Saha Araştırması Bulguları

1. "Genel olarak söylersek tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız ifadesine katılım derecenizi belirtiniz" sorusunun t testi sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur. Soru için şu hipotez test edilmiştir:

H0: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek 'tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız'a yanıtları arasında benzerlik yoktur."

H1: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek 'tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız'a yanıtları arasında benzerlik vardır."

Tablo 20: Birinci Soru Ortalaması

	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
Y. Beyazıt	70	1,9571	,2040	2,438E-02
T. Fikret	47	1,8298	,3799	5,541E-02

p: 0.02

16

Bu noktada aklı, "şiddete katılanların, toplam karakterler arasındaki oranı nedir?" şeklinde bir soru gelebilir. Bu araştırmada bu oranı belirlemeye yönelik çözümleme yapılmamıştır. Bunun nedeni, çözümlemenin "sadece" şiddet haberlerine yönelik olmasıdır.

Birinci test sonucu Tablo 20'de sunulmuştur. Test anlamlı sonuç vermiştir. Bu nedenle Yokluk Hipotezi reddedilmiştir. Ortalamalar 1.9 ve 1.8 çıkmıştır. Her iki rakam da 2.60'ın altında yer almıştır.

2. "Genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez ifadesine katılım derecenizi belirtiniz" sorusunun t testi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur. Soru için şu hipotez test edilmiştir:

H0: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'günümüzde insanlara güvenilemez'e yanıtları arasında benzerlik yoktur."

H1: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'günümüzde insanlara güvenilemez'e yanıtları arasında benzerlik vardır."

Tablo 21: İkinci Soru Ortalaması

	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std.Hata Ort.
Y. Beyazıt	63	1,8889	,3168	3,991E-02
T. Fikret	32	1,7188	,4568	8,075E-02

p: 0.03

İkinci test sonucu Tablo 21'de yer almaktadır. Bu test sonucunda da Yokluk Hipotezi reddedilmiştir. Ortalamalar 1.8 ve 1.7 olarak görünmektedir. Buna göre, Yıldırım Beyazıt Lisesi'nin ortalaması 2.60-1.80 kategoride yer alırken, Tevfik Fikret Lisesi'ninki 1.80 kategorisi içinde kalmıştır.

3. "Genel olarak söylersek, birçok insan eline fırsat geçtiğinde dürüst olmak yerine, sizden yararlanmaya çalışır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz" sorusunun t testi sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur. Soru için şu hipotez test edilmiştir:

H0: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'birçok insan eline fırsat geçtiğinde dürüst olmak yerine, sizden yararlanmaya çalışır'a yanıtları arasında benzerlik yoktur."

H1: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'birçok insan eline fırsat geçtiğinde dürüst olmak yerine, sizden yararlanmaya çalışır'a yanıtları arasında benzerlik vardır."

Tablo 22: Üçüncü Soru Ortalaması

	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
Y. Beyazıt	67	1,9701	,1715	2,095E-02
T. Fikret	36	1,8333	,3780	6,299E-02

p: 0.01

Üçüncü test sonucu Tablo 22'de görülmektedir. Bu teste göre de Yokluk Hipotezi reddedilmiştir. Test anlamlı çıkarken ortalamalar 1.9 ve 1.8 olarak çıkmıştır. Rakamlar 2.60 kategorisi içinde kalmıştır.

4. "Genel olarak söylersek, insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendilerini düşünürler" sorusunun t testi sonuçları Tablo 4'de sunulmuştur. Soru için şu hipotez test edilmiştir:

H0: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendilerini düşünürler'e yanıtları arasında benzerlik yoktur."

H1: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendilerini düşünürler'e yanıtları arasında benzerlik vardır."

Tablo 23: Dördüncü Soru Ortalaması

	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
Y. Beyazıt	63	1,9206	,2725	3,433E-02
T. Fikret	41	1,8049	,4012	6,266E-02

p: 0.08

Dördüncü test sonucu Tablo 23'de sunulmuştur. Test anlamlı sonuç vermemiştir. Ortalamalar 1.9 ve 1.8 çıkmıştır. Her iki rakam da 2.60 ve altını temsil eden kategoride yer almasına karşın Yokluk Hipotezi reddedilmemiştir.

5. "Genel olarak söylersek, geceleri yalnız yürümek tehlikelidir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz" sorusunun t testi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur. Soru için şu hipotez test edilmiştir:

H0: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'geceleri yalnız yürümek tehlikelidir'e yanıtları arasında benzerlik yoktur."

H1: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'geceleri yalnız yürümek tehlikelidir'e yanıtları arasında benzerlik vardır."

Tablo 24: Beşinci Soru Ortalaması

	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
Y. Beyazıt	71	1,7887	,4111	4,879E-02
T. Fikret	36	1,6667	,4781	7,968E-02

p: 0.02

Beşinci test sonucu Tablo 24'de yer almaktadır. Bu test sonucunda Yokluk Hipotezi reddedilmiştir. Ortalamalar 1.7 ve 1.6 olarak görülmektedir. Rakamlar 1.80 kategorisinde yer almaktadır.

6. "Genel olarak söylersek, çoğu insan kendini güvende hissetmiyordür ifadesine katılım derecenizi belirtiniz" sorusunun t testi sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur. Soru için şu hipotez test edilmiştir:

H0: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'çoğu insan kendini güvende hissetmiyordür'a yanıtları arasında benzerlik yoktur."

H1: "Her iki lisenin televizyonu çok seyredenlerinin genel olarak söylersek, 'çoğu insan kendini güvende hissetmiyordür'a yanıtları arasında benzerlik vardır."

Tablo 25: Altıncı Soru Ortalaması

	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
Y. Beyazıt	60	1,8000	,4034	5,208E-02
T. Fikret	34	1,4706	,5066	8,689E-02

p: 0.001

Altıncı test sonucu Tablo 25'de görülmektedir. Bu teste göre de Yokluk Hipotezi reddedilmiştir. Test anlamlı çıkarken ortalamalar 1.8 ve 1.4 olarak görülmektedir. Buna göre, Yıldırım Beyazıt Lisesi'nin ortalaması 2.60 kategorisinde yer alırken, Tevfik Fikret Lisesi'ninki 1.80 kategorisi içinde kalmıştır.

2. Bulguların Yorumu

Bulguların yorumları da, bulguların sunulduğu sırayla yapılmıştır.

2a. Mesaj Sistem Çözümlemesi Bulgularının Yorumu

Şiddet haberlerinin kanallara göre dağılımına bakıldığında, Kanal D'de atv'ye oranla daha fazla yer aldığı görülmektedir. Toplamda bakıldığında ise şiddet haberlerinin başka bir deyişle haberlerde şiddetin oldukça fazla yer aldığı söylemek mümkündür: Şiddet haberlerinin süresi iki saate yakındır. Ortalama beş gün üzerinden iki kanal itibarıyla toplam haber süresi on saat olarak düşünüldüğünde, yüzde yirmiyeye yakın kısmının şiddet içerikli haber olması dikkat çekicidir. Bu süre içinde 1057 adet şiddet saptanması da anlamlıdır. Yine şiddet olaylarına katılanları ifade eden 123 azımsanmayacak bir rakamdır. Kaldı ki bu rakama sayılamayan ve kodlanamayanları da eklemek gerekmektedir.¹⁷ Bu tablo haberlerin şiddetle yoğrulduğunu vermektedir.

17
Çözümleme haftası Irak savaşı sonrasında rastlamıştır. Savaş sırasında şiddet gösteriminin daha çok olduğu en azından "tahmin" olarak önerilebilir.

Şiddet haberlerinin birbirine yakın oranda devam eden görünüşü ve ayrı olaylar olması da anlamlıdır. Bu, haberlerde yer alan şiddet olaylarının çeşitliliğine vurgu yapmaktadır. Şiddet haberlerinin konusu neredeyse tümüyle ciddidir. Bunun en önemli nedeni çözümlemenin haberler üzerinde yapılmasıdır. Haberler, haber değerliliği kriterleri esasında günün olumsuz olaylarını yansıtabilmektedir.

Şiddet haberlerine konu olan olaylara katılanların sayıları da ilginçtir. Üç olaya onbeşer kişi katılmıştır. Yirmişer kişinin katıldığı olay da bulunmaktadır. Bu rakamlar, şiddetin yoğunluğuna ve kitleselliğine dikkat çekmektedir. Daha çok savaş görüntülerinde rastlanıldığı üzere, kodlanamayan ve sayılamayan katılımcılar da yer almıştır.

Şiddet haberlerinde polis çok fazla gözükmemektedir. Görünenler de Türkiye'den haberlerdir. Bunun en önemli nedeni şiddet haberlerinin en çok Irak savaşını konu almasıdır. Yine askerlerin en azından polise oranla çok yer almasının ve şiddet uygulamaları ve şiddete uğrar durumda görünmesinin nedenini de buna bağlamak mümkündür.

Şiddete katılanlar daha çok, birbirlerini tanımamaktadırlar. Aynı zamanda tanınmış kişiler de değildir. Bunu iki açıdan değerlendirmek mümkündür: Öncelikle haber değerliliği esasında tanınmayan insanların ancak şiddet içerisinde olmak gibi durumlarda haberlere konu olabildiğini söyler. Ayrıca, şiddetin tanınmayan sınırdan insanlar arasında yaşandığını anlatır. Kaldı ki şiddete katılanların sosyo-ekonomik statülerine yönelik yapılan çözümlemede dokuz kişinin alt sınıf üyesi oldukları saptanmıştır. Burada ilginç olan üst sınıftan şiddete katılanların haberlerde yer almamasıdır. Burada üç nokta akla gelmektedir: Üst sınıftan insanlar şiddete katılmıyor olabilir; katılsalar bile haberlerde yer verilmiyor olabilir -bu bir sonraki cümledeki anlamla çelişki yaratıyor olsa da haber değerliliği açısından anlamlı görünmemektedir-; alt sınıf üyeleri haberlerde ancak şiddet vs. durumlarda yer alabiliyor. Son önermenin akla uygun olduğunu belirtmek mümkündür.

Şiddete katılanların iş alanları açısından yapılan çözümleme verimli olmamıştır. Bunun en büyük nedeni, şiddet haberlerinin Irak savaşına ilişkin olması ve örneğin savaşan askerlerin iş alanı ve sınıfsal konumları üzerinde bir değerlendirme yapılmamasıdır. Ancak savaşan askerlerin en azından kendi toplumları açısından alt sınıf üyesi olduklarını söylemek mümkündür.

Şiddet olaylarının geçtiği yerlere bakıldığında da en çok Irak olduğu dikkat çekmektedir. Bunun en önemli nedeni, savaşın bir ölçüde tamamlandığı dönem olmasına karşın Irak'taki durumun hala haber değerliliği açısından önemli olmasıdır. Görüntüler savaş zamanında kalma olabilirken, Irak'ın o günkü halini de içermektedir. Irak'ı İstanbul takip etmektedir. Bu, Türkiye açısından olağandır. Medya kurumlarının merkezlerinin İstanbul'da olması, İstanbul'un şiddeti en çok yaşayan şehir olması gibi nedenler olağanlığın göstergeleridir.

Öte yandan, şiddet olaylarında kullanılan aletlere bakıldığında -ne ile şiddet yapılmakta?- silah en çoktur. Bunun da nedeni, Irak savaş görüntülerinde silahlarla ateş edilmesidir. Ancak, başka aletler de kullanılmıştır. Örneğin baltayla biri öldürülmüştür. İnsanlar birbirlerini kırbaçlamaktadırlar. Bombalar, molotof kokteyli, taş, sopa, yumruk, uçaksavar... Bütün bunlar yan yana konduğunda, kocaman bir anlamsal buzdağı oluşturmaktadır: "İnsanlar birbirlerini ve kendilerini şiddetle tüketiyorlar." Bu durumu, "İnsanlar birileri için birbirlerini ve kendilerini şiddetle tüketiyorlar" şeklinde okumak daha doğru olacaktır.

Şiddet gerekçelerine bakıldığında, yine savaşın en çok yer aldığı görülmektedir. Siyasi protesto haberine de yer verilmiştir. Adi olaylar ise savaş haberlerinden sonra gelmektedir. Ölüm nedenlerinde kasıtlılık vardır. Yani cinayetler işlenmektedir. Yine yaralama nedenlerinde de en çok cinayet girişimi dikkat çekmektedir.

Şiddete katılanlar açısından yapılan saptamalar, en çok gençlerin katıldığını söylemektedir. Ancak bazı görüntülerde her kuşaktan insanlar da yer almıştır. Şiddete katılanların cinsiyetlerine bakıl-

dığında ise, erkeklerin kadınlardan uzak ara fazla olduğu belirmiştir. Bu, şiddetin erkekler arasında daha fazla yaşandığını söylemektedir. Şiddetin gerçeklik boyutu da, gerçek şiddetin çok olduğunu söylemiştir. Bu sonuç olağandır; televizyon haberleri daha çok gerçekte yaşanan olayların haberidir çünkü!..

Bu çözümlerden hareketle, televizyon dünyasının şiddet yoğun bir dünya olduğunu söylemek mümkündür. Haberlerde neredeyse her türlü fiziksel şiddet görüntüsü yer almaktadır. Bunun anlamı, insanlara onların tehlikeli bir dünyada yaşadıklarını anımsatmak, bilinç altlarına yerleştirmek olabilir. Haberleri yapan muhabirin kendisi bunu doğrudan düşünüyor olmayabilir. Ancak televizyon şiddetinin verdiği ve izleyicinin beynine ektiği olgu bu yöndedir (Gerbner ve Gross, 1976; Gerbner vd, 1994).

2b. Yetiştirme Çözümlemesi Bulgularının Yorumu

Saha araştırmasında ankete katılanlara altı soru sorulmuş ve bu soruların testleri yapılmıştır. Testlerden beşi anlamlı biri anlamsız çıkmıştır. Başka bir anlatımla, televizyonun Yaygın Görüş Haline Getirme rolü beş test sonucunda görülmüştür. Bu sonuç, televizyonun insanlar üzerinde tehlikeli dünya algılaması ve kişisel güvensizlik yarattığı şeklinde açıklanabilir.

Daha anlaşılır şekilde ifade edildiğinde; ankete katılanlar "tehlikeli bir dünyada yaşadığını, insanlara güvenilemeyeceğini, insanların kendilerini düşüneceklerini, geceleri yalnız yürümenin tehlikeli olduğunu ve insanların kendilerini güvende hissetmediğini" düşünmektedirler. Bu durum, şiddet yoğun yerde yaşayanlar ve şiddet az yoğun ya da şiddet olmayan yerde yaşayanların her ikisi açısından da geçerlidir. Nitekim her iki kesimin televizyonu çok izleyenlerinin yanıtları televizyon yanıtları şeklindedir.

Bu sonuç, insanların tehlikeli dünya ve kişisel güvensizlik algılamalarının yakın çevreye bağlı olmadığını göstermektedir. Giderek televizyonun insanların dünya algılamaları ve sosyal gerçeklik kavramlaştırmalarında rolü olduğunu söylemektedir.

Bu yönde, araştırmanın en kritik sorusu olarak, "Geceleri yalnız yürüme tehlikelidir" kabul edilebilir. İnsanların tehlikeli dünya algılamalarının yakın çevreye başka bir deyişle şiddet yoğun yerde yaşamalarına bağlı olduğu düşüncesi uyarınca, sorunun ortalamasının Yıldırım Beyazıt Lisesi açısından katılıyorum, Tefik Fikret lisesi açısından ise katılmıyorum şeklinde çıkması beklenebilirdi. Ancak her iki kesim açısından da ortalama katılıyorum yani televizyon yanıtı çıkmıştır. İşte bu, televizyonun yetiştirme ve yaygın görüş haline getirme rolünü vermektedir.

E. Sonuç ve Değerlendirme

Araştırmada, insanların tehlikeli dünya algılamaları ve kişisel güvensizlik duyumsamalarının Doob ve Mcdonald'ın iddiasının aksine şiddet yoğun yerlerde yaşamaya değil televizyonun onlar üzerindeki rolüne bağlı olduğu ortaya konulmuştur. Bu sonuç, Ankara'nın Çin Çin Bağları semtinde yer alan Yıldırım Beyazıt Lisesi ile Tefik Fikret Lisesi öğrencileri üzerinde yapılan bir saha araştırmasıyla gelmiştir. Araştırmanın sonucu, George Gerbner'in önermelerini doğrulanmıştır. Başka bir açımla söylendiğinde, televizyonun şiddet görüntüleri şiddet yoğun yerlerde yaşayanlar üzerinde çifte etkide (*double dose*) bulunmaktadır. Bu yörelerde yaşayanlar üzerinde "tavan etkiye" sahip olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Gerbner'in geliştirdiği "rezonans" kavramı, önermesi itibarıyla bu araştırmayla doğrulanmış olmaktadır.

Bu araştırmanın, genelleme özelliği bulunmamaktadır. Ancak araştırma, toplamda televizyonun yetiştirme ve yaygın görüş haline getirme rolü olduğunu ortaya koymuştur. *Bu rol ideolojiktir ve ideolojikliği televizyonun kurumsal yapılanmasından gelmektedir.* Araştırma, George Gerbner'in Kültürel Göstergesi Projesini temel alarak yapılmıştır. Araştırmada, projenin Mesaj Sistem ve Yetiştirme Çözümlemeleri bileşenleri kullanılmıştır. Kurumsal Süreç Çözümlemesi bileşenine yönelik bir çözümleme yapılmamıştır. Bunun nedeni kısa bir süre önce makalenin yazarı tarafından bu türden bir araştırmanın

18

George Gerbner'in Amerika Birleşik Devletleri'nde medyanın kurumsal yapılanması ve televizyon program içeriğine yönelik saptamalarını açıkladığı çalışmaları için bkz. Gerbner, George (1969). "Institutional Pressures upon Mass Communication." The Sociology of Mass Communicators (Sociological Review Monographs). R.K. Baker ve S.J. Ball (der.) içinde. University of Keele. 205-248; Gerbner, George (1972). "The Structure and Process of Television Program Content Regulation in the U.S." Television and Social Behaviour, 1: Content and Control. Government Printing Office. 386-414.

19

George Gerbner'in Kurumsal Süreç Çözümlemesiyle ilgili düşünceleri için bkz. (1973).

20

Yetiştirme Çözümlemesi yapan çalışma için bkz. (Batmaz, 1986). Mesaj Sistem ve Yetiştirme Çözümlemesi yapan çalışma için bkz. (Batmaz ve Aksoy, 1995).

yapılmasıdır (2004). Gerbner bu yönde bir araştırma yapmamakta ve medyanın kurumsal süreçleriyle ilgili kuramsal bakışına yönelik uygulamalar açısından bazı araştırmaları örnek göstermekle yetinmektedir. Bunda, Gerbner'in insanların dünya algılamaları ve sosyal gerçeklik tanımlamaları üzerinde rolü bulunan televizyon mesajlarının, belli bir kurumsal yapılanmanın sonucunda oluşturulduğunu verili olarak almasının etkisinin olduğu da önerilebilir. Bunun en önemli nedeni ise Kurumsal Süreç Çözümlemesi için sermaye desteğinin sağlanamaması olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle Kurumsal Süreç Çözümlemesi en az geliştirilen bileşen olmuştur (1986: 22).¹⁸ Bu açıdan değerlendirildiğinde, Gerbner'in tercihleri, Türkiye gibi ülkeler için geçerli olmayabilir. Yani Türkiye'de Kurumsal Süreç Çözümlemesinin yapılmasının zorunluluğundan söz edilebilir. Nitekim Türkiye'de televizyon açısından söylendiğinde ticarileşmenin tarihi yenidir. Yeni araştırma yapacakların medyanın Kurumsal Süreç Çözümlemesini mutlaka yapmaları gerekmektedir.¹⁹

Türkiye'de Kültürel Göstergeler Projesini temel alarak yapılan araştırmaların sayıca yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.²⁰ Gerbner'in yaptığı araştırmalara yönelik geliştirilen eleştirilerin bakış açısından araştırmalar ise "hiç" yapılmamıştır. Öncelikle yapılması gereken, Yetiştirme Kuramı bakış açısından araştırmaların üretilmesidir. Bundan sonra da eleştiriler doğrultusunda araştırmaların ortaya konulmasıdır.

Bu araştırma, "televizyonun insanların tehlikeli dünya algılamasına yol açtığı" yönünde sonuçlara ulaşan Yetiştirme araştırmalarına getirilen "insanların tehlikeli dünya algılamalarının televizyona değil yakın çevreye bağlı olduğu" yolundaki eleştiri açısından yapılmıştır. Bu noktada, Kültürel Göstergeler Projesini model alan araştırmaların yeniden yapılmasının yararlı olacağını belirtmek gerekmektedir. Örneğin başka okullarda benzer örneklem üzerinde araştırma yapılabilir. Hatta araştırmadaki örneklemin aynı kullanacak çalışmaların bile anlamlı olacağını belirtmek mümkündür. Nitekim Kültürel Göstergeler Projesi süregiden bir

araştırma projesidir. Televizyonun insanlara olan yetiştirme etkisinin yeni araştırmalarla ortaya konulması gerekmektedir.

Yeni araştırmaların Türkiye'nin başka bölge ve şehirlerinde yapılması yararlı olacaktır. Bu anlamda özellikle İstanbul'da bir araştırmanın yapılması anlamlı olacaktır. Bunun iki nedeni bulunmaktadır: Birincisi, İstanbul'da da şiddet yoğun ve şiddet yoğun olmayan yerlerin bulunmasıdır. İkincisi ise, Türkiye'de medya kurumlarının merkezlerinin İstanbul'da bulunması ve özellikle Mesaj Sistem Çözümlemelerinde ele alınan şiddet haberlerinin en çok İstanbul kaynaklı olmasıdır.²¹ Televizyonun İstanbul'da yaşayanlar üzerindeki yetiştirme rolünü araştırmak bu anlamda ilginç sonuçlar ortaya koyabilir.

Başka bir çalışma da, İstanbul'un nasıl algılandığı üzerine olabilir. Elbette bu araştırmanın İstanbul dışında yaşayanlar üzerinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böyle bir araştırmada, daha önce İstanbul'da yaşamış olmak bir değişken olarak kullanılabilir.

Bu araştırma, öncelikle televizyonun yetiştirme rolü olduğunu göstermiştir. Testlerin sadece Yaygın Görüş Haline Getirme Çözümlemesini kapsamı, böyle bir saptamaya engel değildir.²² Yetiştirme Çözümlemesinin doğrudan yapılmaması, araştırmanın temel amacına Yaygın Görüş Haline Getirme Çözümlemesinin uygun olmasıdır.²³ Bu amaçla bağımsız çift yönlü t testi uygulanmıştır. Bu test, farklı iki grubun yanıtlarında, televizyon izlemeye bağlı olarak benzerlik olduğunu ortaya koymuştur. İşte bu, televizyonun belli ideolojik imgeleri insanların beyinlerine ektiğini ve yetiştirdiğini ifade etmektedir. Bunun anlamı şöyle genişletilebilir: "Televizyonun yabancılaştırma etkisi vardır;²⁴ insanların yanlış sosyal gerçeklik tanımlaması yapmalarına neden olmaktadır." Ancak, bu araştırma verili bir durum yaratmamalıdır. Yani bu araştırmayla gelen sonuç, Türkiye'de televizyonun yetiştirme işlevinin sabit olduğunu önermemektedir. Önerdiği varsayılsa bile²⁵, boyutlarını²⁶ ve çarpanlarını²⁷ tümüyle sabitleştirmemektedir. Dolayısıyla araştırmanın, yeni araştırmalarla²⁸ kabul ya da red anlamında desteklenmeye gereksinimi bulunmaktadır.²⁹

21

Mesaj Sistem Çözümlemesinin en çok izlenen zamanı kapsamı daha anlamlı olabilir.

22

Her iki grubun aynı soru açısından test sonucunun 2.6'nın altında çıkması televizyonun Yetiştirme rolünü; her iki grubun aynı soru açısından test sonucunun 2.6'nın altında çıkması ve aynı kategoride yer alması (örneğin 2.6 kategorisinde yer alması) televizyonun Yaygın Görüş Haline Getirme rolünü vermiştir.

23

Şiddet yoğun yerde yaşayanlarla şiddet yoğun olmayan yerlerde yaşayanların dünya algılamaları üzerinde çok izlemeye bağlı olarak televizyonun rolünün olup olmadığını anlamak için teste iki grubun karşılaştırması yapılmıştır. Bu da Yaygın Görüş Haline Getirme Çözümlemesine denk gelmektedir.

24

Gerbner'in Yetiştirme araştırmalarıyla ulaştığı en önemli sonuçlardan birinin de televizyonun yabancılaştırma etkisi olduğunu belirtmek gerekmektedir.

25

Türkiye'de şu ana kadar yapılan ve sayıca yetersiz olarak nitelendirilen çalışmaların sonuçları itibarıyla (yayımlanan 3 çalışmanın 2'sinde çıkmış, 1'inde belli oranda çıkmıştır) böyle bir önermede bulunulabilir.

26

Ne tür bir içerikle ve nasıl bir ideolojik ekmeyle Yetiştirme gerçekleşmektedir?

27

Ne tür bir içerikle ve nasıl bir ideolojik ekmeyle Yetiştirme "neden" gerçekleştirilmektedir?

28

Kültürel Göstergeler Projesi süregiden bir projedir. Bu nedenle araştırmaların sürekli yapılması gerekmektedir.

29

Ayrıca televizyon dünyasında öne çıkan farklı konular da olabilir ve Yetiştirme araştırması bu yönde de kurgulanabilir. Özellikle belirtmek gerekir ki, Türkiye'de televizyonun şiddet -ve de cinsellik- örneği dışında başka içerikleri de bulunmaktadır. Söz konusu içerikler bağlamında da araştırmalar kurgulanabilir.

Kaynakça

- Batmaz, Veysel (1986). *Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Doktora Tezi.
- Batmaz, Veysel ve Asu Aksoy (1995). *Türkiye'de Televizyon ve Aile*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Doob, N. Anthony ve Glenn E. Macdonald (1979). "Television Viewing and Fear of Victimization: Is the Relationship Causal?" *Journal of Personality and Social Psychology* 37(2): 170-9.
- Erdoğan, İrfan (1998). "Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme." *Kültür ve İletişim* 1(2): 149-80.
- Erdoğan, İrfan (1998a). *SPSS Kullanım Örnekleriyle Araştırma Dizaynı ve İstatistik Yöntemleri*. Ankara: Emel Matbaası.
- Fiske, John (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Çev., Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Gerbner, George (1967). "Human Communication Theory: Original Essays." *Mass Media and Human Communication Theory*. F.E.X. Dance, Holt (der.) içinde. Rinehart and Winston. 40-60.
- Gerbner, George (1973). "Communication Technology and Social Policy." *Cultural Indicators: The Third Voice*. George Gerbner vd. (der.) içinde. John Wiley and Sons. 555-73.
- Gerbner, George (1990). "Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research." *Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)*. Nancy Signorielli ve Michael Morgan (der.) içinde. Sage Publication. 249-62.
- Gerbner, George ve Lary Gross (1976). "Living with Television: The Violence Profile." *Journal of Communication* 26(2): 173-99.
- Gerbner, George vd. (1978). "Cultural Indicators: Violence Profile No. 9." *Journal of Communication* 28(3): 176-207.
- Gerbner, George vd. (1979). "The Demonstration of Power: Violence Profile No. 10." *Journal of Communication* 29(3): 177-96.
- Gerbner, George vd. (1980). "Aging with Television: Image on Television Drama and Conceptions of Social Reality." *Journal of Communication* 30(1): 37-47.
- Gerbner, George vd. (1980a). "The Mainstreaming of America: Violence Profile No.11." *Journal of Communication* 30(3): 10-29.
- Gerbner, George vd. (1982). "Charting the Mainstream: Television's Contributions to Political Orientations." *Journal of Communication* 32(2): 100-27.
- Gerbner, George vd. (1984). "Political Correlates of Television Viewing." *Public Opinion Quarterly* 48: 283-300.
- Gerbner, George vd. (1986). "Perspectives on Media Effects." *Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process*. Jennings Bryant ve Dolf Zillmann (der.) içinde. Lawrence Erlbaum. 17-40.
- Gerbner, George vd. (1994). "Media Effects: Advances in Theory and Research." *Growing up with Television: The Cultivation Perspective*. Jennings Bryant ve Dolf Zillmann (der.) içinde. Lawrence Erlbaum. 17-41.
- Gross, Lary ve Michael Morgan (1985). "Broadcasting Research Methods." *Television and Enculturation*. J. Dominick ve J. Fletcher (der.) içinde. Allyn and Bacon. 221-34.
- Hirsch, M. Paul (1980). "The Scary World of the Nonviewer and Other Anomalies." *Communication Research* 7(4): 403-56.
- Hirsch, M. Paul (1981). "On Not Learning From One's Own Mistakes." *Communication Research* 8(1): 3-37.
- Hughes, M. (1980). "The Fruits of Cultivation Analysis: A Re-Examination of the Effect of Television Watching on Fear of Victimization, Alienation, and the Approval of Violence." *Public Opinion Quarterly* 44: 287-302.

McQuail, Denis ve Sven Windahl (1997). *Kitle İletişim Modelleri*. Çev., Konca Yumlu. Ankara: İmge.

- Morgan, Michael (1983). "Symbolic Victimization and Real World Fear." *Human Communication Research* 9: 146-57.
- Morgan, Michael (1986). "Television and the Erosion of Regional Diversity." *Journal of Broadcasting and Electronic Media* 30(2): 123-39.
- Morgan, Michael (1990). "Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research." *International Cultivation Analysis*. Nancy Signorielli ve Michael Morgan (der.) içinde. Sage Publication. 225-47.
- Morgan, Michael (1995). "A Different Road of Taken." *The Critical Contribution of George Gerbner*. John A. Lent (der.) içinde. Westview Press. 99-117. §
- Morgan, Michael ve Nancy Signorielli (1990). "Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research." *Cultivation Analysis: Conceptualization and Methodology*. Nancy Signorielli ve Michael Morgan (der.) içinde. Sage Publication. 13-34.
- Morgan, Michael ve James Shanahan (1991). "Television and the Cultivation of Political Attitudes in Argentina." *Journal of Communication* 41(1): 88-103.
- Morgan, Michael ve James Shanahan (1992). "Mass Media Effects Across Cultures." *Comparative Cultivation Analysis Television and Adolescents in Argentina and Taiwan*. Felipe Korzenny vd. (der.) içinde. Sage Publication. 173-97.
- Özer, Ömer (2004). *Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Doktora Tezi.
- Rothschild, Nancy (1984). "Cultural Indicators: an International Symposium." *Small Group Affiliation as a Mediating Factor in the Cultivation Process*. G. Meliscek vd. (der.) içinde. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. 377-87.
- Rothschild, Nancy ve Michael Morgan (1987). "Cohesion and Control: Relationships with Parents as Mediators of Television." *Journal of Early Adolescence* 7: 299-314.
- Rubin, M. Alan vd. (1988). "A Methodological Examination of Cultivation." *Communication Research* 15(2): 107- 34.
- Shanahan, James ve Michael Morgan (1999). *Television and its Viewers Cultivation Theory and Research*. Cambridge University Press.
- Signorielli, Nancy (1991). "Adolescents and Ambivalence Toward Marriage A Cultivation Analysis." *Youth and Society* 23(1): 121-49.
- Signorielli, Nancy (1993). "Television and Adolescent Perceptions about Work." *Youth and Society* 24(3): 314-41.
- Signorielli, Nancy ve Michael Morgan (1996). "An Integrated Approach to Communication Theory and Research." *Cultivation Analysis: Research and Practice*. Michael B. Salven ve D.W. Staks (der.) içinde. Lawrence Erlbaum. 111-26.
- Stevens, G. (1980). *TV and Attitudes of Fear and Alienation*. Unpublished Master's Thesis. Anenberg School of Communication: University of Pennsylvania.